

До Спеціалізованої вченої ради Д. 26.007.04
у Національній академії внутрішніх справ
03035, м. Київ, площа Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Тихомирова Дениса Олександровича «Теоретико-правові засади державної політики у сфері цивільної безпеки в Україні», поданого на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасні виклики і загрози сталому розвитку країн світу обумовлені впливом різноманітних соціально-демографічних, економічних, політичних, правових, психологічних, технологічних та інших чинників, а їх попередження та подолання потребують системного реагування, адекватної трансформації безпекових державних органів. Про стан безпекової ситуації в світі свідчить «Глобальний індекс миролюбності» (Global Peace Index), за даними якого в останні роки рівень миролюбності у світі знижується, однак за 2020 рік 81 країна стала більш миролюбною, а 80 – менше. Серед 163 країн Україна займає 148 місце, але у порівнянні з минулими роками покращила свої результати на 6 позицій.

Загально визнано, що пріоритетними напрямками державної безпекової політики України є протидія збройній агресії Російської Федерації проти України, відновлення територіальної цілісності України, а також захист і відновлення прав громадян України, які постраждали в ході збройного конфлікту.

З метою утвердження вільної, заможної, безпечної України, у якій панує право, та враховуючи останні зміни у сфері національної безпеки та оборони, що пов'язані з кризовими явищами у світовій економіці, появою нових

Вхідна картка	
Вх. №	2304
12	04
кількість аркушів:	204 р.
осн. док.	14 додаток

чинників, що впливають на стан міжнародного безпекового середовища, поширенням хвороби COVID-19, а також посиленням небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій природного й техногенного характеру, основні напрями державної безпекової політики визначено у Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затвердженій Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, яким, зокрема, доручено Кабінетові Міністрів України, державним органам за відповідними сферами національної безпеки розробити та подати на розгляд проекти низки стратегій, зокрема: людського розвитку, воєнної, економічної, інформаційної безпеки, громадської безпеки та цивільного захисту України та інших.

Так, 24 березня 2021 року указом Президента України № 119/2021 затверджена Національна стратегія у сфері прав людини, яка спрямована на об'єднання суспільства у питаннях цінностей прав і свобод людини, а результатом її реалізації має стати запровадження системного підходу до забезпечення прав і свобод людини, узгодженості дій органів державної влади та місцевого самоврядування, громадянського суспільства й бізнесу та створення в Україні ефективного механізму реалізації та захисту прав і свобод людини.

З огляду на це актуальним є дослідження Д.О. Тихомирова, присвячене осмисленню теоретико-правових засад державної політики у сфері цивільної безпеки в Україні.

Вивчення змісту дисертації роботи свідчить про наукову та практичну значущість останньої. Перш за все, мова іде про те, що проблеми державної політики та безпеки в різних сферах суспільного життя дослідниками розглядалися переважно в межах галузевих юридичних досліджень і стосувалися особливостей конституційного, адміністративного, цивільного, міжнародного та інших видів їх правового регулювання.

Проте в загальній теорії держави та права державна політика є предметом осмислення лише окремих наукових досліджень. Так, чи не єдиним загальнотеоретичним дослідженням власне державної політики є дисертація

Н. В. Коршунової за темою «Поняття державної політики: теоретико-правове дослідження» (2018 р.). В інших дисертаціях з теорії права та держави розв'язувалися проблеми правової політики у сфері міграції (Т. Ю. Цуркан, 2010 р.) та антикорупційної політики (М. С. Пластун, 2018 р.).

Теоретичне осмислення правових проблем безпеки переважно здійснювалося фахівцями Національної академії внутрішніх справ та Національної академії служби безпеки України, в яких увага зверталася на теоретико-правові основи (засади) різних аспектів національної, інформаційної та державної безпеки, особливості нормативно-правового регулювання компетенції, функцій, методів діяльності суб'єктів забезпечення цих видів безпеки, форм взаємодії між собою та недержавними утвореннями (М. Б. Левицька, 2002; М. М. Пендюра, 2006; Ю. Є. Максименко, 2007; Л. В. Радовецька, 2015).

У зв'язку з чим, теоретичне розуміння державної політики потребує подальших розвідок в напрямках формування її теоретичного осмислення як поняття загальної теорії держави, так й загальної теорії права, на основі сприйняття загальнонаукового бачення державної політики, з'ясування особливостей її інтерпретації в межах теоретичного державознавства та правознавства, а дисертація Д. О. Тихомирова є продовженням відповідних досліджень, що здійснювалися на кафедрі теорії держави та права НАВС, логічно поєднує розв'язання проблем як державної політики, так і безпеки.

Про актуальність теми дисертації свідчить її відповідність Стратегії національної безпеки України, схваленої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1102-р. Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2020 р., затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 р. № 942, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених Постановою Загальних зборів Національної академії правових

наук України від 3 березня 2016 р., Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 рр. (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 р., протокол № 28/1). Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ (протокол № 17 від 30 жовтня 2018 р.).

Оцінка змісту дисертації та автореферату. Структурно дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, що охоплюють двадцять один підрозділ, висновків, списку використаних джерел (778 найменувань на 88 сторінках) та п'яти додатків на десяти сторінках. Повний обсяг дисертації становить 506 сторінок, з них основного тексту – 385 сторінок.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено її зв'язок із науковими програмами, планами; сформульовано мету, завдання, предмет, об'єкт та методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів; охарактеризовано особистий внесок здобувача у працях, виконаних у співавторстві; наведено відомості про апробацію результатів дисертації. Анонсовано структуру дисертації, подано її загальний обсяг.

У розділі 1 «Стан наукових розробок і методологічні аспекти дослідження теоретико-правових засад державної політики у сфері цивільної безпеки»:

– характеризується сучасний стан наукових розробок державної політики у сфері безпеки, окреслюється коло проблем, розв'язання яких властиво як різним суспільно-гуманітарним наукам, зокрема юридичним, так й міждисциплінарним дослідженням;

– відповідно предмета та задач дисертації формується методологія дослідження, яка містить принципи наукового пізнання, домінуючий світогляд, тип наукового мислення, філософські засади, наукові парадигми, методологічні підходи та методи;

– виокремлюються теоретична та нормативно-правова база дисертації охоплює відповідно загальнотеоретичні наукові праці представників фундаментальних юридичних наук, передусім, загальної теорії держави та

права, філософії права, конституційного, адміністративного права, а також чинні та скасовані закони України, їх проекти, укази і розпорядження Президента України, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів державної влади (ЦОВВ), органів місцевого самоврядування, а також міжнародні, європейські та міждержавні правові документи, рішення Конституційного Суду України з ключових питань нормативно-правової регламентації державної політики та забезпечення безпеки.

У розділі 2 «Сфера цивільної безпеки як предмет наукового осмислення та нормативно-правового визначення»:

– здійснюється аналіз множинності наукових інтерпретацій безпеки в соціально-гуманітарних науках, за результатами якого фіксується відсутність загальнонаукового бачення безпеки та її загальної теорії, підкреслюється їх призначення розв'язувати ті проблеми безпеки, що виникають у межах тієї чи іншої науки та практиці її забезпечення;

– окреслюється проблемне поле дисертаційних досліджень в межах різних наукових спеціальностей з юридичних наук в частині наукового вирішення питань національної, державної, економічної, інформаційної, правової та інших видів безпеки, зокрема їх теоретичного осмислення та нормативно-правового регулювання компетенції, структури, форм взаємодії суб'єктів забезпечення безпеки;

– аналізуються нормативно-правові дефініції безпеки, їх загальні та спеціальні ознаки в контексті предмету та методів правового регулювання;

– висвітлюються питання теоретичного розуміння та нормативно-правового визначення цивільної безпеки у площині її співвідношення з іншими спорідненими поняттями, зокрема, національною, державною, громадською та іншими видами безпеки, правопорядком та громадським порядком, цивільним захистом, пропонується розуміння цивільної безпеки як поняття з мінливим змістом, який конкретизується в процесі безпекової діяльності суб'єктів;

– обґрунтовується доцільність розрізнення безпеки та її забезпечення, здійснюється теоретичний аналіз останнього поняття в контексті теоретичних конструкцій правового регулювання, правового впливу, правового захисту, правової охорони, дії права, функцій права та інших, в кожному з яких розуміння забезпечення набуває своєрідного тлумачення.

Розділ 3 «Теоретико-правовий контекст інтерпретації та нормативно-правового регулювання державної політики у сфері цивільної безпеки» охоплює три підрозділи, в яких висвітлено результати теоретичного осмислення наукових підходів до розуміння державної політики, її співвідношення з державною діяльністю та державним управлінням, проблем інтерпретації засад державної політики у сфері цивільної безпеки:

– автор звертається до проблем плюралістичності наукових та інших інтерпретацій державної політики, стану її дисциплінарних та міждисциплінарних досліджень, їх систематизації в окремих суспільно-гуманітарних науках, а також формування її загальнонаукового бачення, обґрунтовує домінуюче значення для юридичних досліджень діяльнісного підходу, за якого державна політика розглядається в площині її формування, реалізації та забезпечення;

– з'ясовує особливості розуміння засад державної політики, зокрема у сфері безпеки (теоретичних, правових, економічних, політичних, організаційних та інших), а серед нормативно-правових засад виокремлює, обґрунтовує та аналізує принципи безпекової політики (верховенство права, демократичність і підзвітність державної політики, прозорість та демократичний контроль; свободу і недоторканість особи та інші);

У розділі 4 «Суб'єкти формування, реалізації та забезпечення державної політики у сфері цивільної безпеки» досліджуються конституційно-правові засади та інституційна складова формування, реалізації та забезпечення державної політики у сфері цивільної безпеки:

– наголошується, що конституційно-правові засади державної політики у сфері безпеки зумовлюються визнанням безпеки як цінності, а її забезпечення

як обов'язків, функцій, напрямів діяльності держави, засобу обмеження прав і свобод людини а також визначають основи побудови та діяльності інституційної складової формування, реалізації та забезпечення державної політики у сфері цивільної безпеки в контексті розрізнення загальних, спеціальних і виключних повноважень, а також повноважень стосовно формування державної політики та її реалізації або забезпечення;

– автор виокремлює загальні, спеціальні та виключні повноваження Верховної Ради України щодо формування, реалізації та забезпечення державної політики у сфері безпеки, аналізує відповідні повноваження народних депутатів, комітетів та інших її органів;

– висвітлює результати аналізу повноважень Президента України та створюваних ним органів, Кабінету Міністрів України та центральних органів виконавчої влади, інших державних органів та органів місцевого самоврядування щодо формування, реалізації та забезпечення державної політики у сфері національної безпеки і оборони;

– осмислює інституційні аспекти державної політики цивільного захисту як складової державної безпекової політики, централізоване загальне управління, а також децентралізовані функціональну та територіальну організації безпосереднього здійснення цивільного захисту як складової цивільної безпеки.

У розділі 5 «Стратегічне планування та перспективи розвитку державної політики у сфері цивільної безпеки» автором:

– визначаються нормативно-правові засади державного планування забезпечення державної політики у сфері безпеки, основу якого складають нормативно-правові акти, які регламентують порядок здійснення загальнодержавного стратегічного планування, а також визначають нормативно-правову модель цілісної державної системи стратегічного планування у сфері національної безпеки та оборони, яка охоплює порядок їх розробки та схвалення, моніторингу, аналізу, демократичного контролю виконання;

– осмислюються особливості системи основних документів планування державної політики, зокрема й у сфері безпеки: стратегій, доктрин, концепцій, державних та цільових програм і планів щодо їх виконання;

– аналізуються загальна та спеціальна нормативно-правова основа стратегічного планування державної безпекової політики, порядок і процедури його здійснення;

– досліджуються стратегічні документи, якими визначаються основні напрями розвитку системи державного управління в Україні, здійснюється їх систематизація стосовно особливостей формування, реалізації та забезпечення державної політики, у сфері цивільної безпеки зокрема.

У висновках за дисертацією сформульовано та обґрунтовано наукові положення, спрямовані на розв’язання вагомих наукових проблем розвитку теоретико-правових засад державної політики у сфері цивільної безпеки в контексті її нормативно-правового забезпечення в умовах становлення в Україні незалежної, демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях.

Основні теоретичні положення і висновки, сформульовані в дисертації, відображено в одній одноосібній монографії, тридцять дві наукові публікації, серед яких вісімнадцять статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, чотири статті – у зарубіжних наукових періодичних виданнях, десять тез доповідей на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях.

Достовірність та наукова новизна здобутих результатів передусім обумовлюється тим, що елементи наукової новизни дослідження повною мірою відображені у змісті дисертаційного дослідження і підтверджені ґрунтовними висновками дисертанта.

Особливу увагу варто звернути на наступні теоретичні положення та висновки, сформульовані автором.

Так, заслуговує на підтримку авторський аналіз стану сучасних досліджень щодо наукового розуміння державної політики, її формування, реалізації та забезпечення, а також особливостей проблематики галузевих та міждисциплінарних досліджень державної політики в економічній, соціальній, інформаційній, правовій, культурній, аграрній та екологічній сферах, сферах безпеки, охорони здоров'я, регіонального розвитку і децентралізації та інших. Автором, зокрема, наголошується, що вивчення державної політики традиційно здійснювалося представниками різних суспільно-гуманітарних наук (політологічних, економічних, юридичних, державного управління та ін.), але останнім часом актуальними є її міждисциплінарні дослідження, яким властиві теоретична різноманітність розуміння, мультиметодність вивчення, орієнтація на проблемні ситуації, контекстуальне бачення процесів формування, здійснення та забезпечення державної політики, множинність і варіативність їх інтерпретацій (підрозділ 1.1 дисертації, с. 9-10 автореферату).

Не можна оминати увагою структуру методології дослідження, особливо слід відзначити адаптацію до предмету і задач дослідження діяльнісного підходу та послідовне його застосування для інтерпретації державної політики, особливостей її формування, реалізації та забезпечення, з'ясування співвідношення державної політики з такими спорідненими поняттями як державна діяльність, державне керування та адміністрування (підрозділ 3.2 дисертації, с. 16-17 автореферату), використання для аналізу повноважень суб'єктів державної політики (розділ 4 дисертації, с. 18-22 автореферату).

Слід підтримати автора відносно виокремлення та систематизації теоретичної бази дисертації, зокрема, застосування для осмислення державної політики, її формування, реалізації та забезпечення теоретичних напрацювань вчених відносно розуміння демократії, демократичних основ державності, державної та публічної влади, механізму та функцій держави, державної діяльності, децентралізації державної влади, а також праворозуміння, принципів права, трансформації правової системи, правового регулювання та правового впливу, функцій права, законодавства та законодавчого процесу,

правозастосування та правореалізації (підрозділ 1.3. дисертації, с.10-11 автореферату). Такий підхід дозволив автору не тільки осмислити проблематику дисертації в контексті фундаментальних предметних знань загальної теорії права та держави, теоретичних положень інших юридичних наук, започаткувати розробку понятійно-категоріального апарату юридичної теорії державної безпекової політики, але й запропонувати теоретико-правову конструкцію осмислення державної політики у сфері цивільної безпеки, яка базується на поєднанні загальних властивостей державної політики та її особливих властивостей у сфері цивільної безпеки, охоплює інтерпретації державної політики, безпеки та цивільної безпеки, процеси та механізми формування, реалізації та безпосереднього здійснення державної політики, систему її забезпечення (правового, організаційного, матеріально-технічного), а також стратегічне планування та моніторинг результативності проведення державної політики (підрозділ 2.4, с. 13-14 автореферату).

В цьому плані варто відмітити спробу автора ввести до загальної теорії права та держави теоретичне розуміння цивільної безпеки на основі мінливості, контекстуальності та ситуативності її розуміння та нормативно-правового закріплення в залежності від предмета, мети та сфер використання наукових інтерпретацій та правового регулювання, внаслідок чого в кожному випадку цивільна безпека набуває своєрідного бачення, що зумовлює домінуюче значення не універсальності, а множинності та різноманітності варіантів її розуміння залежно від кола явищ в межах і у співставленні з якими осмислюється цивільна безпека (підрозділ 2.4, с. 13-14 автореферату)..

Така наукова позиція автора підкріплюється й результатами аналізу нормативно-правових дефініцій безпеки у вітчизняному законодавстві та міжнародно-правових документах, їх використання для позначення таких властивостей різних соціальних явищ і процесів, як захищеність від загроз або стан такої захищеності, відсутність небезпек, стан ризиків, а також безпеки об'єктів, процесів та її забезпечення, видів, характеристик і складових безпеки, тому «діапазон» визначень яких, стверджує автор, залежний від розуміння

безпеки як стану, захищеності, заходів, захисту, здатності, спроможності, межі, процесу, а також від кола суспільних відносин які є предметом правового регулювання конкретного нормативно-правового акту (підрозділи 2.3 та 2.4, с. 13-14 автореферату).

Так, нормативно-правові інтерпретації національної, державної, воєнної, публічної, громадської безпеки здійснюються через виокремлення загального для них визначення безпеки як захищеності від загроз, а відмінностей – у варіантах виокремлення об'єктів, суб'єктів чи процесів, властивістю чи станом яких є така захищеність, зокрема, для національної, державної, воєнної безпеки притаманна захищеність життєво важливих національних інтересів від «реальних та потенційних загроз» (національна безпека), «реальних і потенційних загроз невоєнного характеру» (державна безпека), «воєнних загроз» (воєнна безпека), тоді як для громадської безпеки властива «захищеність життєво важливих для суспільства та особи інтересів, прав і свобод людини і громадянина» від різноманітних природних, технологічних, соціальних та інших загроз (с. 164-174 дисертації, с. 13-14 автореферату).

Подібний підхід застосовано автором й стосовно теоретичного розуміння та нормативно-правового закріплення забезпечення безпеки, що дозволило сформулювати висновок про доцільність розмежування забезпечення у його широкому розумінні та забезпечення власно безпеки. Якщо термін «забезпечення» інтерпретується у законодавстві переважно як комплекс, сукупність заходів чи дій, що спрямовані на досягнення відповідності певної діяльності визначеним нормам, правилам, вимогам, то термін «забезпечення безпеки» орієнтований, передусім, на запобігання загрозам, небезпекам, впливам негативних факторів. Автор підкреслює, що у такій безпековій інтерпретації «охорона» та «захист» розглядаються як форми забезпечення безпеки, причому охорона – це комплекс, сукупність заходів, способів і засобів, діянь, спрямованих на попередження, протидію чи припинення загроз (небезпек) суб'єктам чи об'єктам охорони, то захист, окрім цього, передбачає й зміцнення, покращення станів об'єктів, суб'єктів тощо в тих сферах їх

існування, на які впливають чи можуть впливати вірогідні негативні фактори або потенційні небезпеки (підрозділ 2.5. дисертації, с. 14-15 автореферату).

Зазначене дозволяє автору стверджувати, що забезпечення цивільної безпеки не зводиться тільки до цивільного захисту в умовах надзвичайних ситуацій, а передбачає такий захист і в інших ситуаціях, де населення власними силами забезпечує свою безпеку, а поліція та інші органи держави та місцевого самоврядування надають безпекові послуги у випадках, коли суб'єкти цих ситуацій потребують допомоги. Окрім того, цивільний захист передбачає «вузьке» розуміння безпеки, яке пов'язане з мінімізацією впливу небезпек, загроз, ризиків, їх виявленням, попередженням, моніторингом, ліквідацією наслідків тощо, але не орієнтований на нормальне існування (функціонування) суб'єктів, явищ і процесів, хоча й пов'язаний з останнім, передбачає це як мету (підрозділ 2.5. дисертації, с. 14-15 автореферату).

Автор обґрунтовано підкреслює, що у сфері юридичних наук державна політика досліджувалася переважно в межах галузевих юридичних наукових дисциплін, зокрема адміністративного, кримінального, кримінально-виконавчого права та інших. Проте в загальній теорії держави та права державна політика є предметом осмислення лише окремих наукових досліджень, у зв'язку з чим, теоретичне розуміння державної політики потребує подальших розвідок в напрямках формування її теоретичного осмислення як поняття загальної теорії держави, так й загальної теорії права, на основі сприйняття загальнонаукового бачення державної політики, з'ясування особливостей її інтерпретації в межах теоретичного державознавства та правознавства (підрозділи 3.1, 3.2). На цій підставі формулює висновок, що концептуалізація розуміння формування, реалізації та забезпечення державної політики доцільна на основі теоретичної конструкції державної діяльності, яка дозволяє виявити їх загальні та особливі характеристики, вийти за межі пов'язаності державної політики тільки з державним управлінням, ввести в процес аналізу державної політики «неуправлінські» форми державної діяльності у їх взаємодії з іншими видами соціальної діяльності (С. 252-253

дисертації).

Д.О. Тихомиров доводить, що у демократичній державі її політика є складовою публічної політики як волевиявлення народу, а тому її формування та реалізація здійснюються у взаємодії з недержавними інституціями, роль останніх є різною у формуванні державної політики та її реалізації. Так, у процесі її формування беруть участь різні суб'єкти (державні і недержавні), але основним суб'єктом формування є органи державної влади, які здійснюють державно-політичне врядування, мають повноваження приймати державно-політичні рішення. Тому необхідно розрізняти суб'єктів, які безпосередньо формують державну політику і суб'єктів (державних і недержавних), які беруть участь у її формуванні.

На відміну від формування державної політики, її реалізація здійснюється суб'єктами, основні напрями діяльності яких визначаються такими державно-політичними рішеннями, зокрема суб'єктами державно-адміністративного управління, які приймають в межах своєї компетенції відповідні управлінські рішення, а також суб'єктами, які реалізуючи їх здійснюють безпосередню діяльність щодо забезпечення суспільних та державних потреб у певних сферах надаючи державні послуги, причому не тільки адміністративні (підрозділи 3.1, 3.2).

В цьому контексті не позбавлені цікавості положення автора, що стосуються забезпечення державної політики як різноманітної «допоміжної» діяльності державних і недержавних суб'єктів стосовно створення умов, гарантій для формування, реалізації та безпосереднього втілення в життя державно-політичних та державно-адміністративних рішень. Різновидами такої діяльності є правове забезпечення як надання політичному волевиявленню держави юридичної форми у вигляді нормативно-правових та правозастосовних актів, а також організаційне, матеріально-технічне, фінансове, кадрове та інше забезпечення (с. 270-271).

Адаптуючи зазначені вище положення відносно державної політики у сфері цивільної безпеки автор підкреслює, що вона характеризується

властивостями як загальної державної політики, так й її особливостями саме у сфері цивільної безпеки. Останні осмислюються в дисертації на прикладі державної політики цивільного захисту, яка з певними обмеженнями є складовою державної безпекової політики і безпосередньо спрямована на державно-політичне керування захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період (підрозділ 4.6).

В контексті осмислення інституційної складової державної безпекової політики автор доводить доцільність диференціації повноваження державних органів та органів місцевого самоврядування щодо формування, реалізації та забезпечення державної політики, зокрема у сфері безпеки, на: загальні, де забезпечення безпеки спрямоване на сталий розвиток сфер суспільного життя, та спеціальні, орієнтовані на забезпечення безпеки як захищеності від небезпек цих сфер, які здійснюються тільки певним органом влади (виключні повноваження) або у відносинах з іншими органами державної влади, а також доводить, що Кабінет Міністрів України є основною інституцією формування державної політики у сфері цивільної безпеки, координації та спрямування діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій щодо її реалізації та забезпечення, за виключенням тієї частини цивільної безпеки, яка є складовою національної безпеки і сферою компетенції Президента України (розділ 4, с. 18-22 автореферату).

Здобутком автора слід визнати наукові положення відносно теоретичні осмислення стратегічного планування державної політики, з виокремленням його особливостей у сфері безпеки. До яких можна віднести розробку нормативно-правової моделі стратегічного планування державної політики у сфері безпеки, що охоплює: мету, принципи, повноваження суб'єктів, строки та порядок здійснення планування, систему стратегічних документів, процедури контролю, моніторингу їх виконання, оцінки його, а також визначення особливостей процесу безпекового стратегічного планування, його окремих

процедур, послідовності їх здійснення та системних зв'язків між собою результатів (підрозділи 5.1, 5.3, с. 22-23 автореферату).

Окрім того, враховуючи, що існуюча нормативно-правова основа загального державного стратегічного планування переважно спрямована на регулювання розробки та виконання державних цільових та інших програм, внаслідок чого інші стратегічні документи не узгоджені між собою за типами, рівнями, суб'єктами розробки та прийняття, в дисертації обґрунтовується інтегральна побудова системи стратегічних документів планування державної безпекової політики, яка охоплює вертикальну (ієрархічну) її підсистему, яка формується на основі підпорядкованості рівнів стратегічних документів і репрезентується як стратегії, доктрини, концепції, державні та цільові програми, плани, а також горизонтальну (функціональну), яка утворюється на основі взаємозв'язків стратегічних документів одного рівня (підрозділ 5.2, с. 23 автореферату).

Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту.

Загалом позитивно оцінюючи рецензовану працю, необхідно звернути увагу на дискусійні положення, які, на наш погляд, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних роз'яснень під час захисту дисертації, а саме:

1. В загальній теорії держави та права державна політика є предметом осмислення лише окремих наукових досліджень, у зв'язку з чим, теоретичне розуміння державної політики потребує подальших розвідок в напрямках формування її теоретичного бачення. Тому, під час захисту дисертації автору бажано конкретизувати аспекти та особливості теоретико-правової інтерпретації державної політики, причому як реалізовані в дисертації, так й можливі у подальших дослідженнях.

2. В дисертації неодноразово зазначається доцільність розрізнення доктринального та прагматичного розуміння державної політики, зокрема у сфері цивільної безпеки, але їх особливості не конкретизовано.

3. У формулюваннях теми дисертації, назвах її підрозділів використано словосполучення «у сфері цивільної безпеки», а в тексті дисертації мова йде

переважно про цивільну безпеку. Яким чином співвідносяться ці терміни та відповідні поняття і яке значення вони мають для дослідження проблематики дисертації?

4. У системі стратегічних документів планування державної політики у сфері безпеки автором виокремлюються вертикальна (ієрархічна) та горизонтальна (функціональна) структури її побудови (підрозділ 5.2), причому вертикальна структура достатньо повно розглянута через підпорядкованість таких стратегічних документів як стратегії, доктрини, концепції та інших, але відносно горизонтальної (функціональної) структури автором сформульовано лише окремі положення, які не дають конкретного уявлення щодо функціональних зв'язків цих стратегічних документів.

5. Автор цілком справедливо підкреслює доцільність виокремлення особливостей юридичного розуміння державної політики та безпеки, цивільної зокрема, у порівнянні з їх інтерпретацією в інших суспільно-гуманітарних науках. У зв'язку з чим, як здається, така авторська позиція була б більш обґрунтованою за умови їх конкретизації в контексті розуміння таких фундаментальних понять загальної теорії права та держави як предмет правового регулювання, юридичні факти, правові відносини, норми права, реалізація норм права, правопорядок та інших.

6. В дисертації подано позицію Консультативної місії Європейського Союзу щодо цивільної безпеки як невійськової (демілітаризованої), окрім того, зазначено, що серед складових сектору цивільної безпеки пріоритет віддається правоохоронним органами та спеціальним органам з правоохоронними функціями (с. 145-146). Проте виникає питання щодо співвідношення зазначених положень з авторською позицією розуміння цивільної безпеки?

Вищенаведені положення мають дискусійний характер або потребують додаткових роз'яснень під час захисту дисертації і не впливають на позитивну оцінку дисертації. Спірність окремих положень, про які мова іде вище, притаманна будь-якій творчій роботі, зокрема, кваліфікаційній науковій праці, представленої на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам.

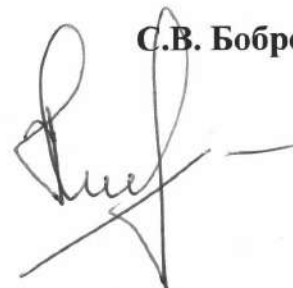
Дисертація Д.О. Тихомирова є цілісним та завершеним теоретико-правовим дослідженням актуальних, науково і практично значущих проблем державної політики у сфері цивільної безпеки, яке здійснено в контексті сучасних тенденцій розвитку юридичної науки і в якому окреслено проблемне поле нових напрямів юридичних наукових досліджень.

Дисертаційне дослідження на тему: «Теоретико-правові засади державної політики у сфері цивільної безпеки» за своїм змістом, науковими результатами, новизною та іншими показниками відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 Постанови Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри теорії та історії права та держави
Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

С.В. Бобровник